

In het kader van het nieuwe voorlichtingsbeleid Herdenking Tweede Wereldoorlog van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport bezochten veertig PABO-studenten het concentratiekamp Ravensbrück bij Berlijn. De reis werd georganiseerd door het Herinneringscentrum Kamp Westerbork en het Landelijk Steunpunt Gast sprekers WO II in samenwerking met het Comité Vrouwen van Ravensbrück en de Mahn- und Gedenkstätte Ravensbrück. Twee leden van de commissie PA-BO, Francien van der Meer en Cees van der Kooij, maakten de reis mee.

CEES VAN DER KOOIJ

Op zoek naar nieuwe verhalendragers

Verslag van een geslaagd initiatief

'Raak de juiste snaar'

De Eenheid Oorlogsgetroffenen en Herinnering WO II is binnen het ministerie van VWS verantwoordelijk voor het jeugdvoorlichtingsbeleid. In de loop van 2005 kwam deze Eenheid, onder leiding van Puck Huising, met de nota *Raak de juiste snaar. Voorlichtingsbeleid herdenking WO II in de periode 2006 tot en met 2010*. Hierin wordt de missie van de Eenheid als volgt gedefinieerd: 'Het bevorderen van de instandhouding en verspreiding van kennis en inzicht met betrekking tot WO II om van daaruit primair bij jongeren en hun opvoeders bewustwording en empathie te creëren, opdat zij betekenis kunnen geven aan fundamentele grondrechten en vrijheid.'

Met het voorlichtingsbeleid wil VWS de historische achtergrond van 4 en 5 mei duidelijk maken via feitenkennis en

bewustwording in een tijd dat de generatie die de Tweede Wereldoorlog aan den lijve heeft meegemaakt, aan het wegvallen is. Als voornaamste doelgroep wordt het onderwijs gedefinieerd, waarbij de docenten omschreven worden als de 'verhalendragers van de toekomst', wanneer de directe ooggetuigen van de oorlog er niet meer zijn om het verhaal te doen. Het beleid is dan ook niet alleen gericht op de docenten, die nu werkzaam zijn in het onderwijs, maar ook op de leraren van de toekomst.

Hierin past het experiment om PABO-studenten een week lang samen met overlevenden te laten werken in een concentratiekamp. De educatieve staf van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, onder leiding van Erik Guns en Christel Tijen, nam de uitdaging aan en zette voor de studenten een program-

ma op in het kamp Ravensbrück, in Berlijn en in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork. De PABO's werden aangeschreven. Dit leverde bijna veertig studenten op, die als groep eerst met elkaar kennismaakten in het Verzetsmuseum in Amsterdam en vervolgens vanuit Deventer per bus naar Ravensbrück reisden.

Vrijwel alle PABO's waren vertegenwoordigd, met een merkwaardige witte vlek op de Nederlandse kaart in de strook Haarlem-Amsterdam-Almere.

Aan het werk in het kamp

Aangekomen bij Fürstenberg in de Strasse der Nationen, die eindigt in het concentratiekamp, werden de studenten gehuisvest in de jeugdherberg, die bleek te bestaan uit de gerestaureerde woningen van het kamppersoneel, voornamelijk die van de Aufseherinnen. Een bijzonder idee om daar nu in te

Boven: De groep Herdenking aan het werk onder leiding van Erik Guns.

Onder: Christel Tjenk met Selma van der Perre en Ernst Verduin, overlevenden van het concentratiekamp.

Foto's van Cees van der Kooij

wonen! De huizen van de SS-leiding stonden er achter, te vervallen...

Dr Matthias Heyl, Leiter Pädagogische Dienste in Ravensbrück – hij sprak uitstekend Nederlands! –, zorgde voor een introductie en een eerste verkenning van het kampterrein. Daarna werden de studenten in groepen ingedeeld en aan het werk gezet met een groot aantal historisch-didactische opdrachten.

De groepen werden begeleid door educatieve medewerkers van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, bijgestaan door bestuursleden van het Comité Vrouwen van Ravensbrück.

Een groepje studenten stelde een rondleiding over het kampterrein samen (met een foldertje). Andere groepen maakten een voorstel voor een nieuwe inrichting van de Nederlandse cel in de gevangenis, voor de inrichting van het

huis van commandant Gemmeker in Westerbork en een informatiekist over kamp Ravensbrück. Weer een andere groep maakte een draaiboek voor een herdenking op het kampterrein; een herdenking, die op de laatste dag ook echt uitgevoerd werd. Dagelijks werd er door een groep gewerkt aan het bijhouden van een weblog: www.ravensbruck.web-log.nl

Naast de enorme medewerking van de educatieve dienst van Ravensbrück – de faciliteiten in ruimte, apparatuur en informatie waren voortreffelijk, geen vraag was teveel – was de aanwezigheid van een aantal overlevenden van het kamp van onschatbare betekenis voor het welslagen van de werkzaamheden.

Het kamp – fraai gelegen aan een meer – is een ommuurd terrein, dat afgezien van de gevangenis, het crema-

torium en enige werkplaatsen nu leeg is. Niveauverschillen markeren de plaatsen van de barakken. Door de verhalen van de overlevenden – Stien Spier (bijgestaan door haar man Jo), Selma van der Perre (speciaal overgekomen uit Engeland), Ernst Verduin en Ruth Wallage – kreeg dit lieflijke, maar schuldige landschap de extra dimensie, die nodig was voor de studenten om doorleefd met de opdrachten bezig te kunnen zijn.

Afsluiting in Berlijn en Westerbork

Vervolgens ging de reis verder naar Berlijn, waar een bezoek gebracht werd aan het *Denkmal für die ermordeten Juden Europas*, het Holocaustmonument. Maar het hoogtepunt van het Berlijnse bezoek was de ontvangst op de Nederlandse ambassade, waar de groep – inmiddels uitgebreid met Puck Huitsing van het ministerie en Dirk Mulder, directeur van het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, welkom geheten werd door de Nederlandse ambassadeur.

Alle groepen studenten deden verslag van hun werkzaamheden. De groep, die de informatiekist over Ravensbrück ontwikkelde, bood de kist aan de directrice van Kamp Ravensbrück aan. Daarna mocht de ambassade bezichtigd worden – met op het dak een fraai uitzicht over de stad – en waren er hapjes en drankjes als besluit van een week hard werken.

De terugreis voerde naar het Herinneringscentrum Kamp Westerbork, waar de groep op 4 mei tijdens de Dodenherdenking bloemen legde bij het monument op het kampterrein. Op de tocht naar het monument werden de muziek van Maarten Peters en het oplezen van kindernamen onderbroken door state-

Statements van de studenten

De essentie van het kwaad
moeten nieuwe generaties niet
verstoppen, niet vergeten,
maar bovenal niet accepteren.

Patrick

Een plek vol verdriet en pijn.
Je zou het willen vergeten.
Maar het zou nooit vergeten
moeten worden.

Jeroen

Dank zij de mensen uit de Tweede
Wereldoorlog mogen wij nu in
vrede leven.

Kim

De jood, de zigeuner, de homo,
de dikke jongen uit de klas,
het meisje met de hoofddoek;
mensen met een stempel.
Maar mensen, dat zijn ze
allemaal.

Nelleke

Het verleden is verleden,
Het heden is heden,
Maar verleden is ook heden.

Devon

Hoe je met vrijheid omgaat, leer
je van de mensen die gedwongen
hun vrijheid moesten opgeven.

Lieneke

De wil om te leven.
Met kracht in je hart.
Moed om te vertellen.
Over de littekens op je ziel.
Respect.

Anna

De toekomst bepaal jij, door
het verleden en het heden aan
elkaar te verbinden.

Patricia

Tijdens de herdenking in Westerbork werden kindernamen voorgelezen.

ments, die de studenten opgesteld hadden naar aanleiding van hun verblijf in Ravensbrück.

De kracht van de formule

De PABO-studenten zijn intensief bezig geweest met historisch-didactische thema's vanuit het perspectief van de Tweede Wereldoorlog. Uit de evaluaties komt naar voren dat het werken op de historische plek in combinatie met de gesprekken met de overlevenden een diepe indruk op de studenten heeft gemaakt. Een indruk die bepalend is voor hun verdere leven. Op een terugkombijeenkomst in Amersfoort, vlak bij het Kamp Amersfoort, deden ze verslag van wat ze met hun ervaringen gedaan hadden: colleges aan medestudenten, verslagen in hogeschoolkranten, powerpointpresentaties en rondleidingen van medestudenten in Westerbork.

De doelstelling van vws om nieuwe verhalendragers te creëren is geslaagd. Overlevende Ernst Verduin meldt in een interview in de *Volkscrant* (4 mei 2006) dat de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog bij pabo'ers in goede handen is.

Berlijncorrespondent Sander van Walsum noteerde uit zijn mond na de bijeenkomst in de ambassade: 'Dat hij het zelf te kwaad zou krijgen had hij wel voorzien. Maar hij was aangenaam verast door de ontvankelijkheid van de

studenten'. 'Ik heb sterke kerels zien huilen', zegt Verduin enigszins aangedaan. 'Grote mensen zijn het, en het worden goede leraren'.

Eén van de studenten – de Maastrichtse Tessa Franssen – formuleerde kernachtig waar het deze week om draaide: 'Wij zijn de oren voor de vorige generatie. Laten wij de stem zijn voor de volgende'.

Hoe nu verder?

Puck Huitsing kwam naar een vergadering van onze commissie om van gedachten te wisselen over de invulling van het jeugdvoorlichtingsbeleid. Daar werd duidelijk dat het ministerie ook voor 2007 geld beschikbaar zal stellen voor een reis van PABO-studenten naar een concentratiekamp. Een reis, waarbij studenten hopelijk weer overlevenden kunnen ontmoeten. Tevens is toen gesproken over de mogelijkheid een vergelijkbare reis te organiseren voor PABO-docenten.

Inmiddels heeft het Herinneringscentrum Kamp Westerbork een brief naar alle PABO's gestuurd met informatie over de studentenreis. Die brief bevat ook een peiling naar de belangstelling van docenten om deel te nemen aan een docentenreis.

De commissie PA-BO van de VGN ondersteunt beide initiatieven en zal betrokken zijn bij de verdere uitwerking ervan.